

Damjan Rajačić
Francuski svibanj
1968. i zapljena
kolektivnog
sjećanja

UVOD

Unacionalnoj biblioteci Francuske tijekom 2007. i u prvom dijelu 2008. godine pohranjeno je 175 novonapisanih knjiga i pamfleta na temu 1968. godine.¹ Mediji su sredinom 2008. vrvjeli sadržajima koji se referiraju na to razdoblje. 'Aktivno zaboravljanje' događaja iz svibnja '68-e uvijek se vršilo pomoću velikog 'narativnog rada'.² Debatama o '68-oj 2007. godine pridružio se i tadašnji predsjednički kandidat Nicolas Sarkozy najavljujući da "će se na izborima vidjeti hoće li doći do perpetuacije naslijeđa '68-e ili će ono biti jednom zauvijek likvidirano".³ Sav taj angažman oko rasprave o tom razdoblju i pozivi na likvidaciju njegova naslijeđa svjedoče o tome da je svibanj '68-e i dalje događaj koji oblikuje suvremeni politički život Francuske.⁴

U vezi s događajima u svibnju i lipnju u Francuskoj 1968. postoji nekoliko učestalih iskrivljavanja i pogrešnih interpretacija. Na sam događaj i na svibanjski pokret gleda se izvan konteksta ili ih se smješta u krnji, iskrivljeni kontekst. Često se na naslijeđe '68. gleda kao na 'mladenački revolt', 'generacijsku pobunu', mirnu 'kulturnu revoluciju' ili 'proljetno čišćenje kapitalizma'.⁵ Takve kontekstualizacije imaju funkciju smještanja događaja u okvire postojećeg, kapitalističkog sustava, normaliziraju ili relativiziraju taj, sustavu suprot-

¹ Fougier, 2008, str. 121. ² Ross, 2002a, str. 3. ³ Power, N., Toscano, A. 2009, str. 27.

⁴ 1968. godina, dakako, nije bila godina izrazitih socijalnih previranja isključivo u Francuskoj. Ta su previranja zahvatila mnoge zemlje u svim dijelovima svijeta, primjerice: Brazil, Meksiko, Jugoslaviju, Čehoslovačku, Rumunjsku, Italiju, SAD, Kanadu, Japan. Zbornik o prosvjedima 1968. u Europi detaljno obrađuje 15 europskih zemalja u kojima su prosvjedi bili izraženiji nego u ostatku Europe (Klimke, Scharloth, 2008.). Ista knjiga tematizira međunarodna ishodišta i korijenje koji povezuju te događaje. Imajući u vidu globalni karakter prosvjeda 1968., ovaj rad izdvaja zbivanja u svibnju i lipnju 1968. u Francuskoj kao primjer na kojem se zapljena kolektivnog sjećanja može vrlo jasno prikazati.

⁵ Ross, 2002a, str. 653.

stavljen, pokret i takvim iskrivljavanjem čine njegovo naslijeđe bezopasnim. Kolektivno sjećanje na to razdoblje dobiva nove verzije koje u velikoj mjeri odražavaju stavove vladajuće elite prema onovremenim događajima. Analiza tih verzija može nam dati uvid u motive uporabe sjećanja za razne aktualne političke svrhe i interese.

Cijeli se pokret najčešće svodi na krizu u kojoj su se kasnih šezdesetih našla francuska sveučilišta i na takozvani studentski pokret. Događaj se također često svodi na uske granice samoga glavnog grada. Činjenica je, međutim, da je u svibnju '68-e čitavu Francusku potresao najveći štrajk u njenoj povijesti – devet milijuna radnika izašlo je na ulice ili preuzelo svoje pogone i radna mjesta. Koliku je prijetnju to predstavljalo vlastima vidi se iz medijskog prenošenja događaja: radijski su izvještaji, koji su s lica mjesta prenosili događanja na ulicama, 'izbrisali prisutnost radnika' u prosvjedima i sukobima s policijom. Da bi se izbjeglo spominjanje radnika upotrebljavao se termin 'nestudenti'.⁶ Nasuprot svim depolitizirajućim interpretacijama, svibanjski je pokret '68-e godine imao tri ideološke mete: kapitalizam, američki imperijalizam i golizam.⁷

ZAPLJENA KOLEKTIVNOG SJEĆANJA

Svibanj '68-e kao "ključnu referentnu točku u kolektivnom sjećanju Francuske trebalo je jednom zauvijek usidriti u odnosu genetskog kontinuiteta sa sadašnjicom i trenutačnim političkim potrebama".⁸ U svojoj knjizi *MAY '68 AND ITS AFTERLIFES* Kristin Ross tvrdi da su svibanjski događaji bili političke prirode, baš suprotno od konsenzusa nastalog u osamdesetima koji im pridaje samo 'kulturni' karakter. Zapljena kolektivnog sjećanja ima dvije glavne verzije: sociološku verziju, koja događaj svodi

⁶ Ross, 2002a, str. 71/72. ⁷ Ibid., str. 8 ⁸ Ross, 2002, str. 651–652.

na nekoliko kategorija poput generacije i studentskog miljea, i biografsku, koja personalizacijom reducira događaje na individualne putanje nekoliko medijski istaknutih sudionika čija interpretacija događaja postaje reprezentativna za sve sudionike. Ross sociološkom⁹ verzijom zapljene smatra uporabu policijske logike režima koja pojedince poistovjećuje s funkcijama koje vrše u sustavu – studenti, radnici, seljaci – dodjeljujući svakoj kategoriji čvrst položaj u društvenom poretku sa svrhom održavanja *statusa quo*.¹⁰ U sociološkim analizama najistaknutija je kategorija 'generacije' i 'generacijskog revolta'.¹¹ Takva redukcija svibanjskih događaja na jednu dobnu skupinu poslužila je drugoj vrsti redukcije – personalizaciji pokreta od strane pripadnika te 'generacije'.

Biografska verzija zapljene sjećanja bila je presudna za uspostavu konsenzualnog, neutralizirajućeg pogleda na '68-u do koje dolazi u razdoblju od nekoliko godina prije dvadesete obljetnice događaja.¹² Tad su aktivno zaboravljanje provodili neki od sudionika samih događaja, bivši studentski vođe, sada samoprovzani 'novi filozofi', kojima je bilo u interesu svojim pokajništvom pokazati vjernost sustavu. Oni su već krajem 70-ih godina, kako bi se dokazali kao kompetentni medijski intelektualci, započeli napad na naslijeđe '68-e'.¹³

Ross smatra da je jedan od pravaca kritike koja je ljude ujedinila u masovni pokret '68-e bio usmjeren protiv društva u kojem bi samo stručnjaci imali pravo na tumačenje mjesta

⁹ Michael Seidman u svojoj recenziji (Seidman, 2002.) kritizira relativno ograničen izbor literature u *MAY '68 AND IT'S AFTERLIVES*. On navodi nekoliko historiografskih i socioloških studija zbivanja u Francuskoj 1968. koje bi autorici dale bolji uvid u raspon literature o događajima. Neke od tih studija idu u prilog upravo autoričinu viđenju '68-e. Zanemarujući tu literaturu autorica zaključuje da su svi sociološki i većina historiografskih radova koji tematiziraju '68-u usmjereni na depolitizaciju te da prikazuju ta zbivanja kao dio promjena u kulturnoj sferi.

¹⁰ Ross, 2002a, str. 23. ¹¹ Ibid., str. 6. ¹² Ross, 2002, str. 650.

¹³ Ross, 2002a, str. 154.

radnika i studenata u društvu te njihovih zahtjeva, a pogotovo protiv profesionalnih političara. ¹⁴ Zapljenjujući kolektivno sjećanje, ovi se medijski 'novi filozofi' nameću upravo kao stručni tumači pokreta, njegovih težnji i posljedica. ¹⁵ Sa stajalištem da je otpor tehnokraciji bio jedna od glavnih karakteristika pokreta '68-e slaže se i teoretičar tehnologije Andrew Feenberg, koji iz izvora dokumenata koje je osobno prikupio u Parizu '68-e iščitava poveznicu koja ujedinjuje mnoge proglose i pamflete – kritiku i odbacivanje represije društva obilježenog rigidnom tehnokratskom strukturom. Pišući neposredno nakon svibanjskih događaja Sartre tvrdi da je za njih ključno 'odbijanje govora', odnosno mjesta koje je studentima, kao budućim profesionalcima, dano u društvu. Oni odbijaju "nagomilane kulturne medijacije i interpretacije", odbacuju uvjerenje da kultura može dati odgovore pomoću, kako kaže Sartre, "riječi koje komentiraju druge riječi i tako dalje sve do vječnosti". ¹⁶ Ono što je razljutilo ministra unutarnjih poslova Raymonda Marcellina bilo je upravo odbijanje studenata da govore kao studenti, da pregovaraju o pitanjima obrazovanja. U izvještaju tajne službe s jednog od zadnjih sastanaka akcijskog odbora srednjoškolskih učenika stoji da se raspravljalo o četiri točke. Ministar piše: "Što je bila prva točka? Reforma srednjih škola ili sveučilišta? Ne, borba protiv imperijalizma!". ¹⁷ Borba koja otvara dotad zatvorenu sferu, rezerviranu za profesionalne političare, odbijala je, kako stoji u jednom pamfletu, "smrdljivu zavodljivost dijaloga". Da je dijalog bio uspostavljen pregovori bi uspjeli zauzdati pobunu i zadržati je u okviru onoga što sustavu odgovara. ¹⁸

"Novi filozofi", koji su ovaj dijalog sa sustavom svojevolumeno započeli, do sredine osamdesetih više nisu imali potrebu dokazivati vjernost sustavu obrušavanjem na svaku interpretaciju '68-e koja im nije odgovarala. Po svom vlastitom sudu,

¹⁴ Ibid., str. 187/188. ¹⁵ Ibid., str. 187. ¹⁶ Ibid., str. 187.

¹⁷ Ibid., str. 188. ¹⁸ Ibid., str. 187.

dotad su već pokazali djelotvornost 'Gulaga', kao figure opasnosti, koju predstavlja bilo kakva kolektivna izvaninstitucionalna akcija,¹⁹ a sam događaj sveli su na komunikacijski delirij preuzimanja govora.²⁰ Sad oni predstavljaju '68-u. Svibanj je postao tek razgovor preko barikada i etapa u neminovnoj kulturnoj modernizaciji francuskog društva.²¹ Samo dvadesetogodišnje razdoblje, od sredine pedesetih do sredine sedamdesetih, koje je u Francuskoj uz otpor golizmu i kapitalističkom sustavu obilježio i *tijermondizam*, koji se očitovao u otporu ratu u Alžiru i solidariziranju s kineskom revolucijom i vijetnamskom borbom protiv američke imperijalističke invazije, izbrisano je iz kolektivnog sjećanja kako bi ga 'novi filozofi' mogli nanovo 'otkriti'.²² Figuru borca protiv kolonijalizma koja je tih godina predstavljala otpor Trećeg svijeta imperijalističkom kapitalizmu zamjenjuju figurom izgladnjele žrtve čija su ljudska prava definirana isključivo kao "prava onih koji nemaju sredstava kojima bi zastupali vlastita prava ili stvorili politička rješenja za vlastite probleme". Solidarizaciju sa stanovništvom Trećeg svijeta u otporu kolonijalizmu i postkolonijalnim projektima zamjenjuje zagovor 'humanitarne intervencije' vojske i liječnika. U namjeri da izbrišu naslijeđe svibnja, 'novi filozofi' odbacuju kontestatorsku politiku i koriste diskurs moraliziranja.²³

¹⁹ Ibid., str. 169–171. Premda su u Francuskoj staljinistički radni logori bili poznati još iz svjedočanstva Trockog i Victora Sergea, Solženjicinov roman *ARHIPELAG GULAG*, koji u francuskom prijevodu izlazi 1974., poslužio je 'novim filozofima' za njihovo 'otkriće' Gulaga. Prema riječima Bernard-Henri Lévyja iz 1978. potreban je "aspekt mita, fikcije, simboličkog koje omogućuje da se Zlo, koje se ne može misliti, može reprezentirati". Prikazujući Gulag i totalitarizam neminovnim ishodima kolektivne revolucionarne akcije 'novi filozofi' su ujedno proveli 'sudeenje marksizmu' i aktivno zaboravljanje događaja iz svibnja '68-e. Ovaj njihov narativni rad označuje prelazak s političkog diskursa na diskurs moraliziranja, koji je i danas dominantan u iskazima medijskih intelektualaca u Francuskoj.

²⁰ Ross, 2002, str. 654.   ²¹ Ross, 2002a, str. 186.

²² Ibid., str. 156.   ²³ Ibid., str. 166/167

Puna dva desetljeća otpora režimskoj represiji objašnjena su kao kulturni preokret napuštanja zastarjelih odnosa koji ionako nisu pogodovali onome čemu je svijet težio, konzumerizmu i takozvanom individualnom izboru. Ross tvrdi da je u službenoj interpretaciji na djelu svojevrsna "teleologija sadašnjosti" prema kojoj "današnje kapitalističko društvo" predstavlja "ostvarenje najdubljih želja" pokreta, a ne njegov neuspjeh.²⁴ Zapljena kolektivnog sjećanja vršena je dubinskom depolitizacijom razdoblja koje je prethodilo '68-oj i perioda neposredno nakon nje.

O snazi ovog konsenzusa o 'kulturnim' i mirnim svibanjskim previranjima svjedoči i česta laž koju se ni najistaknutiji intelektualci, kao što su Raymond Aron, Pierre Nora i Gilles Lipovetsky, nisu ustručavali iznositi, laž o tome da u prosvjedima 1968. nitko nije poginuo. Smrt najmanje sedmero ljudi tako je izbrisana iz kolektivnog sjećanja posredstvom aktivnog zaboravljanja.²⁵ U ovom se slučaju jasno ocrtava opaska Waltera Benjamina da "ni mrtvi neće biti sigurni od neprijatelja ako pobijedi".²⁶

ODBORI ZA AKCIJE I TEKSTUALNA PRODUKCIJA TIJEKOM SVIBNJA '68-E

Narativi koji svibanjske događaje pokušavaju iskriviti kako bi ih ukalupili u matricu osobnih sloboda i potrošačkog 'izbora' polaze od pretpostavljene duboke iracionalnosti mase koja zauzima ulicu. Ono što je omogućilo svođenje svibnja na 'verbalni delirij' i 'lateralnu komunikaciju' među pojedincima bilo je svjesno izostavljanje bogatog dokumentarnog izvora traktata, pamfleta i izjava organizacija koje su tada djelovale. Gilles Lipovetsky mogao je zaključiti da je to bila samo "postmoderna komunikacijska revolucija" jedino zato što se

²⁴ Ross, 2002a, str. 6. ²⁵ Ibid., str. 186. ²⁶ Benjamin, 2008, str. 115.

namjerno oslonio na probrane grafite koji takvoj interpretaciji idu u prilog, poput: "zabranjeno je zabranjivati" ili "ispod pločnika je plaža".²⁷ Konsenzus uspostavljen osamdesetih da je svibanj bio dezorijentirana komunikacijska revolucija, konsenzus je medijski istaknutih intelektualaca upravo oko takve interpretacije.²⁸

Organizacije su u vrijeme svibanjskog previranja bile brojne, većinom bez čvrste strukture, pri čemu su mnoge pažljivo izbjegavale uspostavu hijerarhijskih odnosa. One nisu služile samo usklađivanju prosvjednih akcija i razrađivanju taktika u sukobu s režimom na ulici već je u njima prisutna i promišljena analiza i bujna tekstna produkcija. Nicali su brojni 'odbori za akcije', organizacijska forma koja se afirmirala prethodnih godina u akcijama solidarnosti francuske mladeži s otporom Vijetnamaca američkoj imperijalističkoj okupaciji. Takva forma služila je mnogobrojnim nepredvidivim svrhama, a uspostavljala se ili po teritorijalnom principu (u četvrtima) ili po principu zajedničkog položaja (radnici, studenti, pisci). U tim organizacijama dogovarale su se akcije, s drugim odborima komuniciralo se o zajedničkim akcijama i izjavama oko kojih se slažu i ujedinjuju.²⁹ U jednom od pamfleta koji su potpisali brojni odbori za akcije piše: "Ne parlamentarnim rješenjima u kojima bi de Gaulle otišao, a uprava ostala; ne pregovorima na vrhu koji samo produžuju umirući kapitalizam; dosta je referenduma; dosta je cirkusa; neka nitko ne govori umjesto nas".³⁰ "Revolucija koja nije dovršena propala je revolucija", utvrđuje jedan grafit, a većina plakata poziva na nastavak zajedničke borbe studenata i radnika.³¹ Službena verzija prikriva sve one "anonimne borbene prosvjednike, koji nisu ni zvijezde ni mučenici, a koji su u to vrijeme bili dio tkanja svakodnevnog organiziranja akcija odozdo po susjedstvima".³²

²⁷ Ross, 2002, str. 652–656. ²⁸ Ibid., str. 653/654. ²⁹ Ross, 2002a, str. 107/108

³⁰ Ibid., str. 69/70.

³¹ Ibid., str. 206/207.

³² Ibid., str. 143

1968. nije bio ugrožen samo golistički režim već i sindikati i stranke ljevice, pogotovo rigidna Komunistička partija Francuske. Štrajkovi radnika dogodili su se "izvan granica" tih institucija i organizacija i time "zaprijetili njihovu samom postojanju".³³ Dok se država pribojavala pokušaja masa da preuzmu vlast, jedna je druga neposredna prijetnja po poredak zapravo stajala iza svibanjskih događaja – prijetnja jednakosti.³⁴ Ross polazi od zapažanja Bernarda Lacroixa o tome da su mnogi zaključili da svibanj '68-e označava 'povratak individualizmu' budući da nije najavio nadolazeću revoluciju. "Krivo je zaključiti", tvrdi Ross, "da pokret, zato što nije osvojio vlast, stoga ili potpuno nezainteresiran za pitanje vlasti ili predstavlja prototip oblika potrošačke svijesti 80-ih".³⁵ Narativ o želji i neuspjehu da se preuzme vlast, narativ je države koji ograničava samu definiciju politike.³⁶ Pogrešno je zaključivanje koje kao postignuće pokreta vidi njegovo ukalupljanje u sustav jer je to bilo sasvim suprotno njegovim intencijama.

OBNOVA SJEĆANJA

Interpretacije događaja iz svibnja i lipnja 1968. još su uvijek aktualna i bitna odrednica političkog života suvremene Francuske. Dok neki pokušavaju 'likvidirati' njihovo naslijeđe u želji da obuzdaju suprotstavljanje neoliberalnim ekonomskim mjerama i u svrhu izborne mobilizacije konzervativnog dijela glasačkog tijela, ti događaji i dalje ostaju jedan od ključnih elemenata kolektivnog sjećanja suvremene Francuske i referentna točka u svakom otporu kapitalističkom sistemu.

Štrajk dvaju milijuna radnika javnog sektora 1995. protiv nepovoljnih reformi mirovinskog i zdravstvenog sustava predstavlja prvi značajniji otpor nakon 1968. Taj štrajk oživio je sjećanje na '68-u i tadašnje događaje. Ubrzo je poprimio obilježja pokreta, a medijski pokušaji da ga se diskvalificira

kao 'konzervativnu suprotnost' svibnju koji je bio 'modernizirajući' ili kao posljednji izdisaj zastarjele i iluzorne pobune iz 60-ih bili su većinom neuspješni – podrška francuske javnosti pokretu kojeg su vidjeli kao borbu za opći interes bila je dugotrajna i postojana. Vlada je na kraju bila prisiljena odustati od velikog dijela predloženih reformi. ³⁷

Nakon ovog prvog oživljavanja kolektivnog sjećanja izravnom akcijom dogodilo se nekoliko usporedivih prosvjeda. Francuski su studenti 2006. uspjeli prisiliti vladu da odustane od degradirajućeg zakona o prvom zaposlenju 'na probni rok', čija je intencija bila da se korporacijama omogući lagodno otpuštanje mladih od 26 godina. Svjetska ekonomska kriza i pokušaji vlade da poveća dob umirovljenja te smanji radnička prava izazvali su niz prosvjeda diljem Francuske u kojima je u najmanje dvama navratima tijekom 2010. brojka prosvjednika, koji su u jednodnevnom štrajku izašli na ulice, premašila 3 milijuna. Parafrazirajući Marxa i Engelsa možemo reći da bauk jednakosti i dalje kruži Francuskom.

³³ Ibid., str. 68. ³⁴ Ibid., str. 73/74. ³⁵ Ibid, str. 75.

³⁶ Ibid., str. 74. ³⁷ Ibid., str. 208–213.

LITERATURA

Benjamin, W. (2008) *Povijesno-filozofijske teze*, u: NOVI ANĐEO, Antibarbarus, Zagreb.

Feenbreg, A. (2009) *The May 1968 Archives: A Presentation of the Anti-Technocratic Struggle in May 1968*, u: PHAENEX, 4(2): 45–59.

Dostupno na mrežnim stranicama: <http://www.phaenex.uwindsor.ca/ojs/leddy/index.php/phaenex/article/viewFile/2887/2334>

Fougier, E. (2008) *May '68 in France. The Myth and the Debate 40 Years later*, u: OVERSEAS INFORMATION; 6/2008: 121–125, Berlin, Konrad-Adenauer-Stiftung.

Dostupno na mrežnim stranicama: http://www.kas.de/wf/doc/kas_14377-544-2-30.pdf

Glicher-Holtey, I. (2008) *France*, u: Klimke, M., Scharloth, J. (ur.), 1968 IN EUROPE: A HISTORY OF PROTEST AND ACTIVISM, 1956–1977 (str. 111–124), New York: Palgrave Macmillan.

Klimke, M., Scharloth, J. (2008) *1968 in Europe, An Introduction*, u: Klimke, M., Scharloth, J. (ur.), 1968 IN EUROPE: A HISTORY OF PROTEST AND ACTIVISM, 1956–1977 (str. 1–9), New York: Palgrave Macmillan.

Olick, J. K. (1999) *Collective Memory: The Two Cultures*, SOCIOLOGICAL THEORY, 17(3): 333–348.

Power, N., Toscano, A. (2009) *The Philosophy of Restoration: Alain Badiou and the Enemies of May*, u: BOUNDARY 2, 36(1): 27–46.

Ross, K. (2002) *Establishing Consensus: May '68 in France as Seen from the 1980s*, u: CRITICAL INQUIRY, 28(3): 650–676.

Ross, K. (2002a) *MAY '68 AND ITS AFTERLIVES*, Chicago: University of Chicago Press.

Reynolds, C. (2007) *MAY 68: A CONTESTED HISTORY*. Dostupno na mrežnim stranicama: <http://www.sens-public.org/spip.php?article472>

